

Het theater gaat de boer op

Opvallende tendens: de terugkeer van het boerentheater, met de boer als tragische protagonist en de stal of het veld als decor.

Gilles Michiels

vrijdag 10 juni 2022 om 3.25 uur

Zwins van Het Eenzame Westen. © Arno Velghe

Nee, veel verbeelding lijkt niet nodig om in het boerenwezen een hedendaagse tragedie te lezen. De boer is de speelbal van zowat alle problemen van deze tijd: er is de concurrentie van een globaliserende markt, de strijd om eerlijke prijzen, de overregulering om aan ecologische uitdagingen te voldoen en de politieke druk om te innoveren. En de boer, die ploegde voort?

De boer past zich aan, misschien meer nog dan de consument. Maar de elastiek staat wel op knappen. In Frankrijk stappen elk jaar meer dan vijfhonderd boeren uit het leven. Voor België ontbreken cijfers, maar ook hier kreunt de agrarische sector onder een toenemend aantal zelfdodingen, een fenomeen waarop zowel de hulporganisatie 'Boeren op een kruispunt' als de briefschrijfactie 'Spuug het der ut' recent reageert.

Familieconflicten

‘Het theater is het aan zichzelf verplicht om met zulke verhalen aan de slag te gaan’, vindt auteur Erik Vlamincx, die in opdracht van het Tongerse Moment-festival de speeltekst *Boeren* (2021) schreef. Hij behoort tot een groeiende groep makers die de druk op het boerenbestaan thematiseert. Het Eenzame Westen, dat steeds een West-Vlaams dialect bezigt maar inhoudelijk de taalgrens ver overstijgt, maakte het prachtige *Zwins* (2018), over varkensboerinnen, en *Sukr* (2022), over arbeidsmigratie. Deze zomer toont **Martha Balthazar** haar afstudeervoorstelling *Boerenpsalm* (2021) op Theater Aan Zee en haalt Valentijn Dhaenens zijn wonderlijke *Het gezin Van Paemel* (2021) boven op Het Theaterfestival.

Het theater is geen geïsoleerd geval. *DS Weekblad* analyseerde vorig weekend al de revival van *Boerenpsalm* (1935), de roman van Felix Timmermans. Maar anders dan oude romans kunnen theatermakers hun actuele onderwerp zelf laten spreken. Vlamincx **verbleef** vier weken lang in een boerderij nabij Tongeren. *Boerenpsalm* (2021) is letterlijk een montage van interviews die Balthazar had met onderzoekers, beleidsmakers en activisten, maar evengoed met een bioboer of de industriële aardappelteler van McDonald’s. Het Eenzame Westen sprak met meerdere varkensboerinnen en mensen uit de agrarische sector. Tom Ternest: ‘*Zwins* bestaat voor 80 procent uit interviews. Wij hebben er alleen een fictief kader rond gecreëerd, ook om anonimiteit te garanderen.’

Wat opviel bij die vele gesprekken? ‘Vooral het stigma dat boeren ervaren’, zegt Vlamincx. ‘Ze hebben het gevoel de schuld te krijgen van allerlei problemen.’ Balthazar vergelijkt hen met kanaries in de koolmijn, die door het beleid decennialang de foute kant zijn opgestuurd en nu dienen als proefkonijnen van gedwongen innovatie. Vlamincx: ‘Dat familiebedrijven generaties ver teruggaan, vergroot de schaamte alleen maar. Een boer vraagt zich dan af: waarom kan ik niet wat mijn grootvader wél kon?’

Boerenpsalm van Martha Balthazar. © Maarten Vanden Abeele

Zowel in *Zwins* als in *Boeren* staan dan ook familieconflicten centraal. In die eerste spelen Lien De Graeve en Janne Desmet van elkaar vervreemde boerendochters. *Boeren*, met Gert Jochems, Hans Van Cauwenberghe en Katrien Pierlet, situeert het conflict tussen twee broers, maar het grote drama blijft dat van de kleine boer die moet optornen tegen de moderne landbouw met zijn strenge regelgeving en grootkapitaal.

Groeiende openheid

Wat theater óók voorheeft op boeken, is dat het publiek dezelfde ruimte deelt. In dit geval: het werkterrein van de boer. *Boeren* speelt in stallen en schuren, *Het gezin Van Paemel* ging in première in een Kruisemse hoeve, *Zwins* op een Zwevegems landbouwveld, *Sukr* in een Aveve-loods in Boezinge. Balthazar maakt van het (Gaasbeekse) landschap in *Boerenpsalm* zelfs een personage. 'Het is de drager van de interviewstemmen, maar de ruimte spreekt ook voor zich: het veld, en de huizen in het decor, die bijvoorbeeld de idylle belichamen die de nouveaux riches op het platteland komen zoeken.'

Bovenal brengen de ongebruikelijke podia landbouwers en veetelers samen met een theaterpubliek dat zelden op deze plekken komt. 'Door de locaties komen boeren zelf kijken, het stuk wortelt letterlijk en figuurlijk in hun grond', vertelt Vlaminck. 'Doordat ze samen in één ruimte een herkenbaar verhaal zien, wordt de drempel lager om het hunne te vertellen. Anderzijds toont het stuk andere toeschouwers dat boeren ook mensen zijn.'

Boeren van auteur Erik Vlamincx. © Damien Thonnon

Ternest stelt vast dat de openheid om over problemen te praten groeit. 'Bij de start van *Zwins* wilden boeren absoluut niet gezien worden met een auto van "Boeren op een kruispunt" op hun erf. Nu beseft iedereen dat het niet langer een schande, maar een noodzaak en blijk van moed is om hulp te durven invoeren. Problemen wegstecken heeft geen zin meer.'

'**Boerenpsalm**' is op 4-6/8 in Oostende te zien op Theater Aan Zee. '**Boeren**' speelt op 10-11/6 in Linter, op 17-18/6 in Erps-Kwerps, op 23-24/6 in Heers en op 30/6 & 1-2/7 in Neerrepn. '**Zwins**' speelt in Lotenhulle op 1-3/9, in Merelbeke op 15, 16 & 18/9 en in Sint-Denijs op 22-24/9. '**Het gezin Van Paemel**' gaat opnieuw op tournee vanaf 15/9. Op 18/9 te zien op Het Theaterfestival in Gent.